הר' אביטל הוכשטיין – Hochstein@hadar.org

דניחא להו דמקבע להו בחובה (מעיקרא) ת"ש (א) [א]נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנים לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין (ב)(והא נשים אפילו מאה) והא מאה [א] נשי כתרי גברי דמיין וקתני נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן שאני התם דאיכא דעות א"ה אימא סיפא נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין אמאי לא והא איכא דעות שאני התם משום פריצותא תסתיים דרב דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין דאמר רב דימי בר יוסף אמר רב שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו טעמא דקוראין לו הא לא קוראין לו לא שאני התם דאקבעו להו בחובה מעיקרא אלא תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שנים שאכלו כאחת אחד מהן יוצא בברכת חבירו והוינן בה מאי קא משמע לן תנינא (ג) [ב]שמע ולא ענה יצא ואמר רבי זירא לומר שאין ברכת הזימון (ד) ביניהם תסתיים א"ל רבא בר רב הונא לרב הונא והא רבנן דאתו ממערבא אמרי אם רצו לזמן מזמנין מאי לאו דשמיע להו מר' יוחנן לא דשמיע להו מרב מקמי דנחית לבבל: גופא אמר רב דימי בר יוסף אמר רב [ג]שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו אמר אביי והוא דקרו ליה ועני אמר מר זוטרא ולא אמרן אלא בשלשה אבל בעשרה עד דנייתי מתקיף לה רב אשי אדרבה איפכא מסתברא תשעה (א) נראין כעשרה שנים אין נראין כשלשה [ד]והלכתא כמר זוטרא מ"ט (ה)כיון דבעי לאדכורי שם שמים בציר מעשרה לאו אורח ארעא אמר אביי נקיטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק (ו)תניא נמי הכי [ה]שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק במה דברים אמורים כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא: אמר רבא (ז)הא מילתא אמריתא אנא ואיתמרה משמיה דרבי זירא כוותי [ו]שלשה שאכלו כאחת אחד מפסיק לשנים ואין שנים מפסיקין לאחד ולא והא רב פפא אפסיק ליה לאבא מר בריה איהו וחד שאני רב פפא (ח)דלפנים משורת הדין הוא דעבד יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו (ט)(יתבי וקא מיבעיא להו) הא דתנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן הני מילי היכא דאיכא אדם גדול אבל היכא דכי הדדי נינהו חלוק ברכות עדיף בריך איניש (ב) לנפשיה אתו לקמיה דמרימר אמר להו ידי ברכה יצאתם [ז]ידי זימון לא יצאתם וכי תימרו ניהדר ונזמן [י]אין זימון למפרע בא ומצאן כשהן מברכים מהו אומר אחריהם רב זביד אמר ברוך ומבורך רב פפא אמר עונה אמן ולא פליגי [ח]הא דאשכחינהו דקא אמרי נברך והא דאשכחינהו דקא אמרי ברוך אשכחינהו דקא אמרי נברך אומר ברוך ומבורך אשכחינהו דקא אמרי ברוך עונה אמן תני חדא העונה אמן אחר (ג) ברכותיו הרי זה משובח ותניא אידך הרי זה מגונה לא קשיא [ט]הא בבונה ירושלים הא בשאר ברכות אביי עני ליה בקלא כי היכי דלשמעו פועלים וליקומו דהטוב והמטיב לאו דאורייתא רב אשי [י]עני ליה בלחישא כי היכי דלא נזלזלו בהטוב (ד) והמטיב

ר'

דניחא להו דמקבע להו בחובה. דגדול המצווה ועושה: אם רצו אין מזמנים. כדמפרש טעמא לקמן שאין קביעותן נאה משום פריצותא בין דנשים בין דמשכב זכור דעבדים בקטנים: דאפילו מאה כתרי דמיין. לענין חובה דאין חייבות לזמן ואם רצו מזמנין והוא הדין לשנים: דאיכא דעות. דאע"ג דלענין חובה אינן חייבות לענין רשות דעות שלשה חשיבי להודות טפי משני אנשים דאיכא משום גדלו לה' אתי: קוראין לו. להודיעו שהם רוצים לזמן ויפנה אליהם במקום מעמדו ודי להם בכך: ומזמנין עליו. ואע"פ שאינו בא אצלם: ואמר רבי זירא לומר שאין ברכת הזימון ביניהן. לא בא ללמדנו אלא שאין צריכין זימון דכיון דאחד יוצא בברכת חברו אשמעינן דאין זימון דאי יש זימון ברכת שניהם היא שהרי אומר נברך והוא עונה ברוך הוא: לאו דשמיע להו מרבי יוחנן. דבר מערבא הוא דאילו רב בבבל הוה ובני מערבא היכא שמיע להו: והוא דקרו ליה ועני. שסמוך הוא אצלם ועונה ברוך הוא: לא אמרן. דלא צריך למיתי גבייהו אלא שלשה אבל עשרה שילטרפו משום הזכרת השם עד דאתי גבייהו: נראין כעשרה. דאין אדם ממהר להבחין בין עשרה לתשעה: מצוה ליחלק. ולברך כל אחד בפני עצמו בין ברכת המוציא בין ברכת המזון: אחד מפסיק לשנים. אם גמרו השנים סעודתן ורוצין לזמן דרך ארץ הוא שיהא האחד מפסיק את סעודתו עד שיזמנו עליו עד ברכת הזן דהיינו ברכת זימון וחוזר וגומר סעודתו אבל שנים אין עליהם להפסיק בשביל היחיד וימתין עד שיגמרו: לפנים משורת הדין. לאחשוביה: לא הוה בהו (ה). מופלג בחכמה ובזקנה מן השנים: דאיכא אדם גדול. שהגדול מברך כדפסקינן לקמן הלכתא (דף מז.): בא ומלאן. אחד מן השוק בא ומלאן שלשה שהיו מזמנין: ברוך ומבורך. דלא מצי למימר שאכלנו משלו: הא. דקאמר ברוך ומבורך כדאשכחינהו דקאמר המזמן נברך. אבל אשכחינהו דענו ברוך הוא עונה בתרייהו אמן: הא בבונה ירושלים. שהיא סוף הברכות הרי זה משובח וכן בסוף ברכות דקריאת שמע שחרית וערבית. ואחר כל ברכותיו דקתני בברייתא הרי זה משובח אחר גמר כל ברכותיו קאמר ואחר כל ברכותיו דקתני הרי זה מגונה בסוף כל ברכה וברכה קאמר: כי היכי דלשמעו פועלים. וידעו שנגמרה כל הברכה שהרי אין המברך עונה אמן אלא לבסוף: וליקומו. לעבידתייהו. ואי משום דקמפקפע להו מהטוב והמטיב לא איכפת ליה דקסבר דלאו דאורייתא היא אלא ביבנה תקנוה על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה: רב אשי עני. להזהות אמן בלחישה כי היכי דלא לשמעו וידעו ששם גמר הברכות ויזלזלו בהטוב והמטיב. ומיהו משום דסוף כל ברכותיו היא ותניא בברייתא ה"ז משובח לא סגי דלא עני ליה:

קטינא

והא מאה נשי כתרי גברי דמיין. לענין קבוץ תפלה[א] ולענין כל דבר שבעשרה ואפילו הכי חשבינן להו כשלשה וה"ה לשנים אבל לא מצי למימר כחד דמיין דאינן יכולות לזמן דהא קתני נשים מזמנות לעצמן ורש"י פירש כתרי לענין חובה דאין חייבות לזמן ואם רצו מזמנות והוא הדין לשנים:

שאני התם דאיכא דעות. מכאן משמע דנשים יכולות לזמן לעצמן וכן עשו בנות רבינו אברהם חמיו של רבינו יהודה ע"פ אביהן ומיהו לא נהגו העולם כן וקשה אמאי לא נהגו מדקתני מזמנות משמע דקאמר חייבות לזמן וי"ל דנשים מזמנות לעצמן היינו אם רצו לזמן מזמנות וכן משמע קצת הלשון מדקתני בסמוך נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין ועוד דמדמה ליה[ב] הגמרא לשנים משמע דחובה ליכא והא דקאמר בריש ערכין (דף ג. ושם) הכל מחוייבין בזימון לאתויי נשים לענין רשות קאמר ולא לענין חובה ונשים צריך עיון אם יוצאות בברכת הזימון של אנשים מאחר שאין מבינות ויש מביאין ראיה שיוצאות מדאמר לקמן סופר מברך ובור יוצא מכאן משמע שאף הנשים יוצאות בבהמ"ז שלנו מיהו יש לדחות אותה ראיה דשאני בור שמבין בלשון הקדש ויודע קצת מאי קאמר אבל אינו יודע לברך אבל נשים שאינן מבינות כלל מאי למימר דלא נפקי והא דאמרי' במגילה (פ"ב ד' יז.) לועז ששמע אשורית יצא פרסומי ניסא בעלמא שאני כדאמרינן התם (דף יח.) האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן מאי ניהו:

אי הכי אימא סיפא. לא גרס אי הכי דהא אפי' מעיקר' נמי הוה מצי למפרך מסיפא דאין מזמנין:

רב זביד אמר ברוך הוא ומבורך. ובה"ג פסק ברוך הוא ומבורך[ג] שמו תמיד לעולם ועד ואי הוה עשרה עני בתרייהו ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד:

הא בבונה ירושלים הא בשאר ברכות. פר"ח וה"ג די"מ בכל ברכה וברכה כגון אחר ישתבח וכיוצא בו[ד] ומיהו פוק חזי מאי עמא דבר שלא נהגו לענות אמן אלא אחר בונה ירושלים דבהמ"ז:

רב אשי עני ליה בלחישה. וכן פסק בה"ג ועוד לדידן דליכא פועלים אפילו אביי מודה:

נא

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ז סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצט סעיף ו:

יד ב מיי' פ"ה שם הל' יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' ריג סעיף ב:

טו ג ד מיי' פ"ה שם הלכה יג סמג שם טוש"ע או"ח סימן קצב סעיף ב:

טז ה מיי' פ"ה שם הל' טו סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף א:

יז ו מיי' פ"ו שם הל' ו סמג שם טוש"ע או"ח סי' ר סעיף א:

יח ז טוש"ע או"ח סימן קצד סעיף א:

יט ח מיי' פ"ה שם הל' יז סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפח סעיף א:

כ ט מיי' פ"א שם הל' טז [ת] סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפח סעיף א וסי' רטו סעיף א:

כא י טוש"ע או"ח סי' קפח סעיף ב:

רבינו חננאל

ת"ש נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין וכו'. אמאי והא איכא דעות שאני התם משום פריצותא. ונשים דלכל מילי לא חשיבי, לענין זימון כיון דחייבות בברכת המזון תלתא נשים מזמנות וכן עבדים. ועבדים ונשים אם רצו לזמן אין מזמנין משום פריצותא. גופא אמר רב דימי אמר רב שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהן לשוק קוראין לו ומזמנין עליו אמר אביי והוא דקרו ליה ועני. פירוש, דשמעי קלא דאמר אתינא אתינא. אמר מר זוטרא ולא אמרן אלא בשלשה וכו'. והני מילי בשלשה אבל בעשרה לא מדכרי אלהינו עד דאתי ויתיב בהדיהו, וכן הלכתא דכיון דבעו לאדכורי שם בציר מעשרה לא יכלי. שלשה שאכלו כאחת אחד מפסיק לשנים. כלומר, דאחד חייב להפסיק לשנים, ואחר שברכו ברכת זימון אם רצה לגמור סעודתו לעצמו מברך המוציא ואוכל כל צרכו ושוב מברך ברכת המזון לעצמו. ושנים אין מפסיקין ליחיד. פירוש, אין חייבין להפסיק, ומיהו אי בעי למיעבד הרשות בידם, הכי מוכח סוגיא דתלמודא. יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרכי ריפתא בהדי הדדי. פי', היינו פת והיינו נהמא. [לא הוה בהו מר דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו. פי', לא היה אחד מופלג ומעולה בחכמה אלא כולן שוין]. [אין זימון למפרע. כלומר, אין זימון אחר הברכה]. ותניא אידך הרי זה מגונה. אוקימנא בשאר ברכות, אבל בבונה ירושלים וכיוצא בהן שהן סוף ברכות הרי זה משובח. ומפרש בתלמוד ארץ ישראל כאן לתחלה כאן לבסוף. ורב אשי דהוה עונה אמן בתראה דבונה ירושלים בלחישא, כי היכי דלא לימרו סליקא ברכת המזון ואתו לזלזולי בברכת הטוב והמטיב. שמע מינה משום שהיא ברכה אחרונה וכיוצא בה כל ברכה אחרונה עונין אחריה אמן.

מסורת הש"ס

א) [ערכין ג.], ב) [ד' תיבות הללו צריכין מובן ומדברי רש"י נראה דגרים והא אפי' מאה נשי כתרי גברי דמיין], ג) סוכה לח: [ע"ש היטב], ד) [בס"א הזמון], ה) מגילה כג:, ו) חולין קו., ז) [מנחות מ:], ח) [לעיל ז. וש"נ], ט) [נ"ל אמרי וכ"א ברי"ף ורא"ש], י) [לקמן נ.], כ) [לקמן מח:],

הגהות הב"ח

(א) גמ' נראין כעשרה. נ"ב ע"ל סוף דף מ"ז: (ב) שם בריך איניש איניש לנפשיה: (ג) שם אחר כל ברכותיו: (ד) שם דלא לזלזלו רבנן בהטוב: (ה) רש"י ד"ה לא הוה בהו חד מופלג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' והא נשים אפי' מאה (והא מאה) תא"מ:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף, ולענין קריאת המגילה וקריאת ס"ת. ב. בתוס' רי"ש כתב. וגם מדמייתי מינה תלמודא לשנים דמאה נשים כתרי היינו אם רצו לזמן מזמנים. ג. בתוס' רי"ש גרס, ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד (השמיט את המלה הוא). ד. בתוס' רי"ש כתב. כגון ישתבח דהוי סיום ברכה דסוף פסוקי דזמרא וכן יהללוך דהלל וסוף ברכות די"ח וכיוצא בהם. "ובסוף דבריו כתב" הא דנקט בונה ירושלים לרבותא נקטיה דאע"ג דאינה סיום כל הברכות אלא סיום ברכות דאורייתא.

מוסף רש"י

נשים מזמנות לעצמן. שלש נשים, וכן שלשה עבדים, אבל אין שתי נשים או שני עבדים מצטרפין עם אנשים, לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ובעבדים, שאין הנשים אומרות ברית ואין העבדים אומרים על נחלתנו (ערכין ג.). מצוה ליחלק. הואיל ואין כאן שלשה (חולין קו.). אין זימון למפרע. משבירך, וידי זימון לא יצא (לקמן נ.).

ר' זירא חלש על לגביה ר' אבהו [א]קביל עליה אי [ב]מתפח קטינא חריך שקי עבידנא יומא טבא לרבנן אתפח עבד סעודתא לכולהו רבנן כי מטא למשרי אמר ליה לר' זירא לישרי לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דר' יוחנן דאמר [א]בעל הבית בוצע שרא להו כי מטא לברוכי אמר ליה נבריך לן מר אמר ליה לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר בוצע מברך ואיהו כמאן סבירא ליה כי הא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי בעל הבית בוצע [ב]ואורח מברך בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך (א) בעל הבית מאי מברך [ג]יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא ורבי מוסיף בה דברים ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו ואל [ג]יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם: [ד]עד היכן ברכת הזמון רב נחמן אמר עד נברך ורב ששת אמר עד הזן נימא כתנאי דתני חדא [ה]ברכת המזון שנים (ב) ושלשה ותניא אידך שלשה וארבעה סברוה דכולי עלמא הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דאמר שתים ושלש קסבר עד הזן ומאן דאמר שלש וארבע קסבר עד נברך לא רב נחמן מתרץ לטעמיה ורב ששת מתרץ לטעמיה רב נחמן מתרץ לטעמיה דכ"ע עד נברך מאן דאמר שלש וארבע שפיר ומ"ד שתים ושלש אמר לך הכא בברכת פועלים עסקינן דאמר מר (ג) [ז]פותח בהזן וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ רב ששת מתרץ לטעמיה דכ"ע עד הזן מ"ד שתים ושלש שפיר ומ"ד שלש וארבע קסבר [ח]הטוב והמטיב דאורייתא היא אמר רב יוסף תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא [ט]שהרי פועלים עוקרים אותה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פותח בה בברוך ואין חותם בה בברוך כדתניא [י]כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקרית שמע יש מהן שפותח בהן בברוך ואין חותם בברוך ויש

רש"י

קטינא חריך שקי. כך היו קורין לר' זירא. וטעמא מפרש בבבא מציעא בהשוכר את הפועלים (דף פה.): **כי מטא למשרי.** ליטנא דשירותא כלומר לפרוס ברכת המוציא ולאכול: **רב הונא דמבבל.** היינו רב הונא סתמא. ולפי שעכשיו היה ר' זירא בארץ ישראל במקום ר' אבהו והיה עולה מבבל קאמר הכי: **קרובים לעיר.** שיכול לראותן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן צריכין: **נכסיו.** קרקעות: **עד היכן ברכת הזמון.** שצריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוה: **ברכת המזון שתים ושלש**[ז]. פעמים שהם שתי ברכות פעמים שהם שלש כיצד כשהם שלשה הן שלש ברכות וכשהם שנים הן שתי ברכות כדמפרש ואזיל: **דקסבר.** ברכת זמון עד הזן וכשהם שנים אין אומרים אלא ברכת הארץ ובונה ירושלים: **ומאן דאמר שלש וארבע.** כשהן שנים הרי שלש הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים וכשהם שלשה הם מוסיפים נברך עד ובטובו חיינו: **מוקים לה** לא גרסינן. והכי גרסי' **והא דתניא שתים ושלש בברכת פועלים.** דאמרי ברכת הארץ ובונה ירושלים בחדא ברכה אין כאן אלא ברכת הזן וברכת הארץ וכשהם שלשה מוסיפין נברך הרי שלש: **דאמר מר.** לעיל בפרק שני (דף טז.): **שהרי פותח בה בברוך.** ואי דאורייתא היא הויא סמוכה לחברתה ואין פותחין בה בברוך: **כדתניא כו' יש מהן כו'.** כגון ברכת פירות ומצות פותח ואינו חותם. וטעמא מפרש בערבי פסחים (דף קה.) משום דכולה חדא הודאה ואין הפסק דבר תחנה או דבר אחר בתוכה כמו שיש בקדוש כי הוא יום תחלה למקראי קודש והנחילנו: ויש

תוספות

לא סבר לה מר להא דאמר ר"ה דמן בבל כו'. מיהו יש ליישב הני תרי לישני דר' יוחנן כשבעל הבית מסב עמהם ודאי הוא בוצע ואורח מברך וכו' אבל כשאין בעל הבית מסב עמהן הגדול שבהן יעשה המוציא וגם הוא יברך ברכת המזון:

עד היכן ברכת הזמון וכו'. פירש רש"י ממתין עד הזן והזן בכלל שנים אינם מברכין הזן ולא נהירא דברכת הזן דאורייתא ואיך יחיד פטור מינה ועוד הא קיימא לן כרב ששת באיסורי ולדידיה יחיד אומר שנים ובכל דוכתא נקט שלש ברכות ודוחק לומר דלא איירי אלא ביש זמון לרב ששת ועוד דמעשים בכל יום דיחיד מברך שלש ברכות ועוד דמדתניא לקמן בפרקין (דף מח:) [ח]וברכת זו ברכת הזמון את ה' אלהיך זו ברכת הזן וקשה לרב ששת יאמר הזן זו ברכת הזמון לכן יש לפרש דקאי אדלעיל דקאמר אחד מפסיק לשנים[א] ובעי נמי [עד] היכ' צריך להמתין עד שיברכו השנים עד נברך ורב ששת אמר עד שיגמרו הזן ומשם ואילך יכול היחיד לאכול ולא משום דחשיב ברכת הזן מזומן [א] דודאי יחיד נמי מתחייב מהזן אלא משום דכיון דנברך אינה ברכה אינו אומרה לבדה אלא יגמור עמה גם ברכת הזן שהיא ברכה והשתא ניחא דקיימא לן שפיר כרב ששת וכפירוש זה איתמר בירושלמי: **ולמאן** דאמר שנים ושלשה קסבר עד הזן. ופירש"י שנים ליחיד ושלשה לזמון ולפי שיטתו פירש כן ודוחק גדול הוא כדפרישית וכי יחיד פטור מברכת הזן שהיא דאורייתא ועוד הואיל וקאי אברכתא אמאי נקט לשון זכר שנים ושלשה הוה ליה למנקט לשון נקבה שתים ושלש לכך נראה פירוש של רב אלפס דקאי אבני אדם והכי קאמר ברכת זמון בשנים ושלשה בני אדם היכא שכל אחד אינו יודע כי אם ברכה אחת למאן דאמר שנים ושלשה קא סבר עד הזן כלומר ברכת הזמון עד הזן שמברך עד סוף הזן דכולה כברכה אחת של זמון היא והכי קאמר שנים או שלשה כלומר לפעמים נשלמה בשנים והוא הדין באחד אבל נקט שנים לרבותא ופעמים בשלשה בני אדם שאחד יברך מנברך עד הזן והשני נודה לך והשלישי עד בונה ירושלים אבל לתנאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם החצי ברכה אבל רביעי לא דנברך לבד לא חשיב ברכה ולכך אי אפשר לחלק לשנים נברך והזן ומאן דאמר בד' קסבר עד נברך דנברך חשיב ברכה אחת בפני עצמה והזן ברכה אחרת והיינו בד' שארבעה בני אדם מברכין אותן שאחד יאמר נברך והשני הזן והשלישי נודה לך והרביעי עד בונה ירושלים:

כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותמות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקרית שמע. והא לך הסדר ברכת אשר יצר אינה סמוכה לנטילת ידים דנטילה שייכא בלא אשר יצר והרבה פעמים אומרה לבדה אלהי נשמה אמאי[ב] אינה פותחת בברוך דאינה סמוכה לאשר יצר וכו' כגון אם לא בא מן הנקבים דידיו טהורות אין צריך לברכת אשר יצר וצריך לומר הואיל ואין בה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת בברוך ומכל מקום חותמת בברוך הואיל וארוכה קצת וכן נמי צריך לומר גבי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעצמה כדאמרן בעלמא [ט]כד הוה מהלך הוה מברך מצעדי גבר וכן כולן ועוד דהוו קצרות והויין כברכת הפירות יהי רצון למי היא סמוכה ואומר רבינו תם שהיא מן הברכה ברוך אתה ה' המעביר שינה מעיני וכו' וצריך לומר ויהי רצון ואם תאמר והלא כל הברכות כולן צריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן והא ליכא וי"ל דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר דסמוך לחתימה איכא ותגמלני חסדים טובים והיינו גמילות חסדים שהקב"ה מעביר שינה מן האדם ומחדש כחו כדאמרינן במדרש חדשים לבקרים וגו' שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה בגוף כאשר היתה בתחלה אע"פ שהיתה עייפה והיינו כעין פתיחתה ולעסוק בדברי תורה והערב נא הכל ברכה אחת היא וצריך לומר והערב נא וישתבח סמוכה לברוך שאמר ולכך יש ליזהר שלא לספר ביניהם אע"פ שיש הפסק טובא פסוקי דזמרה מכל מקום לא מפסקי ובזה ניחא ברכה אחרונה שבק"ש אמת כו' אמת היא סמוכה אל אהבה וכו' ופסוקי ק"ש לא מפסקי ואם תאמר ברכה אחרונה למי שהוא קורא בתורה אמאי צריכה לפתוח בברוך הא סמוכה לחברתה לברכה ראשונה ויש לומר לפי שהיו רגילים [י]שלא היו מברכים רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון [כ]שוב שתקנו שתיהן לכל א' וא' משום הנכנסין ומשום היוצאים לא זזה ממקומה:
והטוב

מסורת הש"ס

א) [נ"ל קיבלן, ב) [גי' הערוך (מטפח) [אטפח] (עבד) וכו' בערך אטפח], ג) [ברי"ף וברא"ש וכן בטוש"ע אי' יזדקק], ד) לעיל טז., ה) [לקמן מט.], ו) פסחים קד:, ז) יש ספרים הנוסחא שנים ושלשה, ח) [שם איתא וברכת זו ברכת הזן את ה' אלהיך זו ברכת הזימון אמנם לכאורה נראה עיקר כגירסת תוס' מפני שיהיה כסדר], ט) [לקמן ס:], י) [מגילה כא.], כ) [בספרים אחרים כך הנוסחא ובתר כן שתקנו שתיהן לכאו"א משום הנכנסין ומשום היוצאין שוב לא זזה ממקומה],

הגהות הב"ח

(א) גמ' שיברך לבעל הבית: (ב) שם ברכת המזון שתים ושלש ותניא אידך שלש וארבע סברוה: (ג) שם דאמר מר ברכה ראשונה כתקונה שניה פותח בברכת הארץ וכוללים בונה ירושלים:

גליון הש"ס

גמ' שהרי פועלי' עוקרין. עי' לעיל דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה וחותם וצ"ע:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד היכן. ולא משום דחשיב ברכת הזן מזומן כו'. ובזה נסתר ראיית הרי"ף [ועי' בדברי רבינו בא"ח סי' ר']:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף, כלומר שיברך ברכת זמון השלישי עם השנים ולאחר שבירך יחזור ויאכל. ב. בתוס' רי"ש מתחיל, תמה רבינו על אלקי נשמה וכו'.

מוסף רש"י

נכסיו. קרקעות, וממון ושאר דברים נקראים מטלטלין (כת"י). **וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ.** שתי ברכות באחת, שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות (לעיל טז.). **קסבר הטוב והמטיב דאורייתא היא.** ומברכת הארץ היא כדאמר (לקמן מח:) אשר נתן לך זה הטוב והמטיב (לקמן מט.). **וברכת המצות.** כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב (פסחים קד:). **וברכה אחרונה שבק"ש.** אע"פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שהתחיל בה בברוך (שם) שהרי הפסיק קרית שמע, אעפ"כ אינו מתחיל בה בברוך ומשנינן לה ברכה הסמוכה לחברתה לאותה שלפני ק"ש שהרי מחובר אמת ויציב על סופו של ק"ש וכדאמרינן (לעיל יד:) שצריך לסמוך אמת ויציב אמר אני ה' אלהיכם, כדכתיב וה' אלהים אמת, הלכך מחדא ברכה אריכתא דמיא (רשב"ם פסחים שם). **יש מהן.** שפותח בהן בברוך ואינו חותם בברוך. כגון ברכת פירות ומצות (פסחים שם).

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף יד:
כג ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רא סעיף א:
ג [מיי' פ"ב שם הל' ז טוש"ע שם]:
כד ד מיי' פ"ה שם הל' ב סמג שם טוש"ע או"ח סי' ר סעיף ב:
כה ה טוש"ע א"ח סי' קצד סעיף ג:
כו ו מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' ה ופי"א הלכה א סמג שם:

רבינו חננאל

עד היכן ברכת הזמון. פירוש, לענין שאין היחיד אומר אותה כל עיקר. [והאי דנקט בברייתא שנים ושלשה לשון זכר, לאו אברכות קאי, אלא אי אחד מהשלשה יודע ברכה הראשונה והשני השנייה והשלישי השלישית, כל אחד ואחד מוציא את חברו]. [ורב ששת מתרץ לטעמיה דכולי עלמא עד הזן מאן דאמר שתים ושלש שפיר ומאן דאמר שלש] וארבע, דסבר הטוב והמטיב דאורייתא, הילכך היחיד מברך נודה לך ורחם הטוב והמטיב הרי שלש, מוסיף ברכת הזימון שהיא הזן הרי ארבע. ודחו רב יוסף ורב נחמן בר יצחק ורב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, כולן דחו ואמרו הטוב והמטיב לאו דאוריתא, חד אמר שהרי הפועלין עוקרין אותה, וחד אמר שהרי עוקרין בבית האבל, וחד אמר שהרי פותח בה בברוך, כלומר אינה מכלל ברכת המזון, שאלו היתה מכלל ברכת המזון לא היו פותחין בה בברוך, דהא תניא כל הברכה הסמוכה לחברתה אין פותחין בה בברוך.

רב ניסים גאון

ר' זירא חלש קביל עליה ר' אבהו אי מיתפח קטין חריך שאקי. הדבר שבשבילו נקרא ר' זירא בזה השם מפורש בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים (דף פה) ר' זירא כי סליק לארץ ישראל יתיב ש' תעניתא ק' קמייתא כי היכא דלישתכח תלמודא דבבל מיניה כי היכי דלא ניטרח בגירסיה ק' מצעייתא דלא נישכוב ר' אילעא (בגמ' איתא ר' אלעזר) בשניה ונפלן עליה מילי דצבורא ק' בתרייתא כי היכי דלא נישלוט בו נורא דגיהנם כל ל' יומין הוה בדיק נפשיה שגר תנורא סליק יתיב בגויה לא הוה קא שלטא ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינייהו וחרך שאקי וקרו ליה קטין חריך שאקיה ובמס' סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לז) הנהו בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא כו' כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה קטין חריך שאקי דהוה בעא עלן רחמי כו':

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפט סעיף ב ויו"ד סימן שעט סעיף א:

כח ב מיי' פ"ה שם הל' ב טוש"ע או"ח סי' [קלב סעיף א וסי'] ר סעיף ב:

כט ג מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' א סמג שם:

ל ד מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן קסה סעיף ב:

לא ה ו מיי' שם הל' יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפא סעיף ו:

לב ז מיי' שם [טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יז בהגה]:

רבינו חננאל

תנו רבנן מהו אומר בבית האבל אף הטוב והמטיב, ר' עקיבה אומר דיין אמת וקיימא לן כמר זוטרא דאמר אל אמת דיין אמת נותן בצדק ולוקח במשפט (שופט) [שליט] בעולמו לעשות בו כרצונו והכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו חייבין אנו להודות לו ולברכו. **ואף** על גב דקימא לן הילכתא כרב ששת באיסורי וברכות איסורי אינון [הלכתא כרב נחמן] חדא דקאי טעמיה כיתנאי. ותוב מדקא אבעיא לן להיכן [הוא] חוזר המברך ברכת הזימון, ואמר רב זביד חוזר לראש, פי' חוזר ומתחיל לברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הזן את כול'. ורבנן אמרי למקום שפסק, כלומר אינו אומר נברך אלא ברוך שאכלנו משלו וכו'. ואסיקנה למקום שפסק, שמע מינה דהילכתא כרב נחמן. פירוש במהוג מחוז [מ]ורה באצבעותיו, כלומר כל דבריהם ברמז הן. ריש (לקיש) [גלותא] היה נוהג בצרכי הסעודה כדרך הפרסיים ודברים ברורים הם. מנהג פרסיים בזמן שיש שם מכובדים שראויין למטות, הגדול מיסב בימין והשני לימינו וזה הוא למעלה הימנו, ואם הן שלשה מטות, הגדול יושב [באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו].

ויש מהן שחותם בהן בברוך ואין פותח בברוך והטוב והמטיב פותח בברוך ואין חותם בברוך מכלל דברכה בפני עצמה היא ואמר רב נחמן בר יצחק תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי עוקרין אותה בבית האבל כדתניא [א]מה הם אומרים בבית האבל ברוך הטוב והמטיב ר"ע אומר ברוך דיין האמת הטוב והמטיב אין דיין אמת לא אלא אימא אף הטוב והמטיב מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מלתא פתח ובריך [א]הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת [ב]שופט בצדק לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים [ב]להיכן הוא חוזר רב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש ורבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק: א"ל ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובזמן שהם שלש גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו אמר ליה וכי בעי אשתעויי בהדיה [ג]מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה א"ל שאני פרסאי דמחוי ליה במחוג מים ראשונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הגדול ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין כולן א"ל לאלתר מייתו תכא קמיה מים אחרונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הקטן וגדול יתיב וידיו מזוהמות עד שנוטלין כולן א"ל לא מסלקי תכא מקמיה עד דנמטי מיא לגביה אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא דתניא [ד]כיצד סדר הסבה [ג]בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו [ד]מים הראשונים מתחילין מן הגדול [ה]מים אחרונים בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל ה' וחוזרין ומתחילין מן הגדול [ו]ולמקום שמים אחרונים חוזרין לשם ברכה חוזרת מסייע ליה לרב דא"ר חייא בר אשי אמר רב [ה]כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מזומן לברכה רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי אמר ליה רבי לרב קום משי ידך חזייה דקא מרתת אמר ליה[ז] בר פחתי עיין בברכת מזונא קאמר לך ת"ר [ז]אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים
ולא

ויש מהן חותם ולא פותח. כגון ברכה הסמוכה לחברתה שהרי כבר פתח בברכה ראשונה. וברכה אחרונה שבקריאת שמע אמת ויציב אמת ואמונה שאע"פ שק"ש מפסיק בינתים אברכות דלפניה סמוכה והויא לה סמוכה לחברתה: **הטוב והמטיב וכו'.** דלאו סמוכה לחברתה היא שאינה מברכת המזון אלא על קבורת הרוגי ביתר תקנוה: **שהרי עוקרים אותה בבית האבל.** אליבא דר"ע: **להיכן הוא חוזר.** מי שנצטרף לזימון ואמרן לעיל[ז] אליבא דרב ששת ברכת זימון עד הזן והולך זה להיות מפסיק אכילתו עד שיגמור המברך ברכת הזן וחזר זה שהפסיק לשנים וגמר סעודתו להיכן הוא חוזר לברך לאחר שיגמור סעודתו: **חוזר לראש.** לתחלת הזן שהרי נתחייב בזימון שבתחלה הוקבע בג': **למקום שפסק.** לברכת הארץ כשאר יחיד: ה"ג **אף על גב דרבנן אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו: בזמן שהן שתי מטות.** רגילין היו לאכול בהסבה על צדו השמאלית מוטה ורגליו לארץ איש איש על מטה אחת: **בזמן שהן שנים גדול מסב בראש.** כלומר מסב תחלה על מטתו: **ושני לו למעלה הימנו.** מטת השני לצד מראשותיו של גדול: **ובזמן שהן שלשה גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו.** לצד מרגלותיו: **א"ל.** רב ששת לריש גלותא: **וכי בעי אשתעויי מתריץ תרוצי ויתיב.** ואם רצה הגדול לדבר עם שני לו צריך הוא לזקוף עצמו ממסיבתו לישב זקוף דכל זמן שהוא מוטה אינו יכול לדבר עמו לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא ופני הגדול מסובין לצד אחר וטוב לו שישב שני לו למטה הימנו וישמע דבריו כשהוא מוטה: **במחוג.** מראים בידיהם ובאצבעותיהם ברמיזה: **מים ראשונים מהיכן מתחילין.** רב ששת קא"ל לריש גלותא מהיכן מתחילין פרסיים מים ראשונים: **לאלתר מייתו תכא קמיה.** שלחן שלו מביאין מיד לפניו ואוכל. ולפני כל אחד ואחד היו מביאין שלחן קטן: **לא מסלקי תכא.** מקמי גדול עד דמשו כולהו ובעוד שהוא אוכל האחרים נוטלין מים אחרונים: **שני לו למטה הימנו.** שאם הוצרך גדול לספר עמו לא יהא צריך לזקוף: **ובזמן שהם ג' שני לו למעלה הימנו.** ואם בא לספר מספר עם השלישי לו ואם בא לספר עם השני לו טוב הוא שיזקוף ואל ישפיל את השני לו לפני קטן ממנו שיהא הוא למטה וקטן ממנו למעלה הימנו: **מתחילין מן הגדול.** ולאלתר מעיילי תכא קמיה: **ובזמן שהם מאה.** לאו דוקא דה"ה עשרה ולכל יותר מה' שגנאי הוא שיסלקו השלחן מלפני הגדול כשיטול ידיו וימתין שם יושב ובטל עד שיטלו כלם לפיכך כשהם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן היושב בסוף ואין מסלקין שלחן מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה שאצלו: **וחוזרים ומתחילין מן הגדול.** ונוטלין שלחן מלפניו: **למקום שמים אחרונים חוזרים.** כשמגיעים לחמשה אם נטל הגדול הוא מברך ואם צוה לאחר ליטול קודם לו הוא מברך: **הנוטל ידיו באחרונה תחלה.** אותו שנוטל בתחלת החמשה אחרונים קורא תחלה באחרונה: **אין מכבדין.** לומר היה אתה קודם: **לא בדרכים.** הולכי דרכים לומר לגדול הימנו לך לפני:
ולא

והטוב והמטיב. וא"ת ואמאי פותחת בברוך והלא סמוכה לחברתה היא ויש לומר דנתקנה בפני עצמה (היא) בשביל הרוגי ביתר[ח] וא"ת אמאי אינה חותמת בברוך וי"ל משום דקצרה היא רק שתקנו לאחר כך[א] שלש מלכיות ושלש גמולות ושלש הטבות ונאמן אתה של ברכת ההפטרה הוא מן הברכה העליונה[ט] ולכך הוא נכתב גדול שבימים הראשונים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם נאמן אתה וכו' כשהיה התינוק מגיע שם: **להיכן** הוא חוזר. פירש רש"י דקאי לאחד דפסיק לשנים וממתין לאחרים עד הזן והיכן חוזר לאחר סעודתו רבנן אמרי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק ותימה דא"כ היכי הלכתא למקום שפסק אחרי שאכל אחר כך פשיטא דיחזור אפילו להזן דהא הזן דאורייתא ע"כ צריך לומר דקאי אהא דאמרינן לעיל דהמברך אומר נברך שאכלנו משלו והמסובין עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו להיכן הוא חוזר המברך לאחר שיענו המסובין חוזר לראש שהמברך חוזר ואומר נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ורבנן אמרי למקום שפסק שאומר ברוך שאכלנו משלו וכן הלכתא והר"מ מאייבר"א פירש דקאי אשלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק קוראים לו ומזמנים עליו ולעיל נמי הכי פירושו עד היכן מקום זימון שצריך להו לאותו אחד דקרו ליה ועני עד נברך ומכאן ואילך ילך לדרכו ואינם צריכים האחרים עוד לצירופו והכא בעי לאותו מן השוק להיכן הוא חוזר למקום שפסק דהיינו לומר מהזן ואילך[ט] ולומר מנברך והשתא ניחא דלא קשה מהזן שהרי לא[י] ספר בינתיים: **מר** זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מילתא. וכוותיה קיימא לן והכי מברכין בא"י אמ"ה האל הטוב והמטיב[ב] אל אמת דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט במעשיו ואנחנו עבדיו ועמו ובכל אנחנו חייבין להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור פרצה זאת מעלינו ומעל האבל שבתוכנו לחיים ולשלום הרחמן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד וגו' ופירש בה"ג דאין לומר במשפט דקיימא לן בפ' במה בהמה יוצאה (דף נה:) דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ומיהו בכך אין למחקו: **בזמן** שהן שתי מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו. דהיינו כלפי ראשו שמסב על המטה דרך שמאל ולמטה מקרי דרך מרגלותיו דהיינו מימינו ובזה מדקדק רב ששת דאם כן בעי גדול לתרוצי כפשוטיה[ג] כשמדבר עם השני כיון שהשני למעלה הימנו ולקמן במתניתא גרס גדול מסב בראש השני למטה הימנו וזהו כלפי מרגלותיו והוא מימינו ואז לא מתריץ ויתיב כי בעי לאשתעויי בהדי שני: **אין** מכבדין וכו'. וא"ת הא אמרינן בשבת בפ' במה בהמה (ד' נא:) לוי ורב הונא בר חייא הוו קא אזלי באורחא קדמה חמריה דרב הונא לחמרא דלוי בעי רב הונא לאפוקי מדעתיה דלוי כו' אלמא מכבדים בדרכים וי"ל כשיצאו לדרך כאחד מכבדין בדרכים אבל אם כל אחד ילך לדרכו ופגעו זה בזה ואירע להם דרך למקום אחד אין מכבדים:
אין

מסורת הש"ס

א) [מס' שמחות סוף פי"ד ע"ש], ב) שם, ג) [תרגום של בשלום ובמישור בשלמא ובתריצ' ועי' בערוך ערך תרץ], ד) תוספתא פ"ה ה"ה, ה) לעיל מג. ע"ש, ו) [שם איתא אמר ליה רבי חייא], ז) [ע"א], ח) [כדאיתא לקמן מח:], ט) [ויתר ביאור תמצא בתו' פסחים קד: ד"ה חוץ], י) [עי' רש"א ועי' מג"א סי' קפג ס"ק יא דל"ל סעד],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה להיכן וכו'. ולמר מנברך. נ"ל מן נודה לך [רש"א]:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב. ואע"ג דאר"פ לקמן שיש שם שני מלכויות לבר מדידיה וכו' מ"מ אינו מזכיר אלא שמותיו של מקום האל אבינו מלכנו וכו'. ב. בתוס' רי"ש כתוב. האל החי הטוב והמטיב וכו' לוקח במשפט ושליט במעשיו. ג. בתוס' רי"ש כתב. לגדול לתרוצי נפשיה למיתב כשמדבר עם השני.

מוסף רש"י

והטוב והמטיב. אע"ג דסמוכה לחברתה, שהרי התחיל בברכת המזון בברוך, משום דברכה בפני נפשה איתקן משום הרוגי ביתר, וכולה הודאה כברכת הפירות ומצות (פסחים קד:). **כל הנוטל ידיו באחרונה.** במים אחרונים, **הוא מזומן לברכה.** לברכת המזון (לעיל מג.). **חזייה.** ר' חייא לרב, **דקא מרתת.** שמא ראה ידי מלוכלכות או שמא הארכתי באכילה יותר מדי (שם). **בר פחתי.** בן גדולים (שבת ג: וכט.) בנו של תלמיד חכם (נזיר נט.). **עיין בברכת מזונא קאמר לך.** כאן נתן לך רשות לברך ברהמ"ז, שהנוטל ידיו תחלה הוא מברך (לעיל מג.).

רב נסים גאון

שאני פרסאי דבמחוג מחוו והיו מכירין זה את זה ברמיזותיו של זה ומבין כל אחד מהן מה שחבירו אומר ובפ"ק דמסכת חגיגה (דף ה) ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר אחוי ליה ההוא מינא עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מינייהו אחוי ליה איהו ידו נטויה עלינו אמרו ליה לר' יהושע בן חנניה מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מיניה ומאי אחוית ליה ידו נטויה עלינו אמרו ליה לההוא מינא מאי אחוית ליה עמא דאהדרינהו מאריה לאפיה מיניה ומאי אחוי לך לא ידענא אמרי גברא דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג יתיב [בגמ' איתא יחוי] קמיה מלכא וקטלוה: